

เสน่ห์ปลายจวัก ผัว (ฝรั่ง) รัก ผัว (ฝรั่ง) หลง:
การปรุงแต่งตัวตนของผู้หญิงไทย
ในวิถีการดำเนินชีวิตคู่ต่างวัฒนธรรม

The Way to a Man's Heart Is through His Stomach:
a Self-Creation Enrichment of Thai Women
in the Cross-Cultural Marriage

ศรียุทธ เวลล์ส (Srihathai Wells)¹

ปรีดี พิศภูมิวิดิ (Predee Phisphumvidhi)²

จินจุฑา ชัยเสนา ดาลลาส (Jinjutha Chaisena Dallas)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการให้ความหมายและกระบวนการสร้างตัวตนของภรรยาฝรั่ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวตะวันตก จำนวน 13 คน การวิจัยนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบเฮอริเมนิวติกซ์หรือการตีความของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์

ผลการวิจัย พบว่า หลังจากที่ถูกผู้ให้ข้อมูลได้เข้าไปสู่โลกของการแต่งงานกับชาวตะวันตก พวกเขาได้สร้างความเข้าใจใหม่ (New-understanding) เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายหลังการแต่งงาน ความเข้าใจใหม่ของภรรยาฝรั่งดังกล่าว

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัยเรื่อง “ตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของ “ภรรยาฝรั่ง” ในบริบทวิถีครอบครัวต่างวัฒนธรรม”

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

³ สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

แสดงออกมาในรูปของการสร้างตัวตนใหม่ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และการหล่อหลอม ประสบการณ์ที่ได้จากวิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวต่างวัฒนธรรม การสร้างตัวตนใหม่ ดังกล่าว ได้แก่ 1) การปรุงแต่งตัวตนด้านการทำอาหาร หรือ “เสน่ห์ปลายจวัก” ตามคุณสมบัติ “แม่ศรีเรือน” ที่ดีในวัฒนธรรมไทย 2) การใช้ “ครัว” เป็นพื้นที่สานสัมพันธ์ ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมในครอบครัว

คำสำคัญ: ครัว, เสน่ห์ปลายจวัก, ภรรยาฝรั่ง, การแต่งงานต่างวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to study and to understand the definition and the process of self-creation of foreigner's wives. The samples of the research, which were purposively and snow ball selected, included 13 Thai female informants. These informants were married to westerners, aged between 20-60 years, and had been married with or without a marriage certification at least 2 years and Chon Buri census registration was required. This research was a qualitative research using the Hermeneutic Phenomenology of Martin Heidegger.

The findings showed that after entering into a new world by getting married with the Westerners, the informants established their new-understanding to be able to survive. The new understanding of the foreigners' wives was expressed in the form of new self-creation as a resulting from their learning and experiences from the cross-cultural marriage. This new self-creation includes: 1) cooking as a self-creation enrichment or “having ideology of domesticity” based on a characteristic of “ideal housewife” in Thai culture. 2) using a “kitchen” as a space to create a relationship among different cultures in the family.

Keywords: Kitchen, Ideology of Domesticity, Foreigner's Wife, Cross-Cultural Marriage

บทนำ

การดำเนินชีวิตคู่ให้ราบรื่นและเป็นที่น่าพึงพอใจสำหรับคู่สมรสนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะต้องเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากันทั้งในเรื่องภูมิหลังชีวิต บุคลิกภาพ วุฒิทางอารมณ์ วุฒิการศึกษา สุขภาพกายและจิต ปรัชญาชีวิต รวมไปถึงรสนิยมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ศิลปะการครองเรือนจึงเป็นหัวใจสำคัญสำหรับคู่หนุ่มสาวที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว

การแต่งงานต่างวัฒนธรรมมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาในช่วงการเปิดประเทศติดต่อกับตะวันตกและมีคู่แต่งงานเพิ่มมากขึ้นในช่วงสนธิสัญญาเบาริง (ตั้งแต่ พ.ศ. 2339-ปัจจุบัน) ผลของการแต่งงานต่างวัฒนธรรมทำให้ราชสำนักได้เข้ามาจัดการควบคุม โดยเฉพาะในช่วงรัชกาลที่ 6 อีกทั้งยังก่อให้เกิดการจำแนก “คนอื่น” บนพื้นฐานของความแตกต่างทางเชื้อชาติและก่อให้เกิดการกีดกันจากการเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของสยาม (พัชรินทร์ ลาภานันท์, ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และเยาวลักษณ์ อภิชาติวิไลภ, 2549) นอกจากนี้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในบางยุคสมัยก็ยังมีผลสำคัญต่อปรากฏการณ์การแต่งงานต่างวัฒนธรรมในสังคมไทยในสมัยก่อนในกลุ่มของชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นสูงของสยามมีแนวคิดว่าการแต่งงานกับชาวต่างชาติเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศจึงมีการควบคุมกันอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตามชนชั้นผู้ปกครองได้ใช้ปรากฏการณ์การแต่งงานต่างวัฒนธรรมให้เชื่อประโยชน์สำหรับการรักษาดุลอำนาจระหว่างผู้ปกครองต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ สยามมีการติดต่อและค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ส่งผลให้การสร้างดุลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นจากการแต่งงานต่างวัฒนธรรมได้ลดบทบาทลงอย่างมาก

ในช่วงสงครามเวียดนามระหว่างปี พ.ศ. 2508-2518 รัฐบาลไทยอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพตามจุดยุทธศาสตร์สำคัญของไทย ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา นครพนม อุบลราชธานี อุดรธานี ขอนแก่น นครสวรรค์ และชลบุรี การเข้ามาของทหารอเมริกันทำให้การท่องเที่ยวและงานบริการเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเกิดสถานบันเทิงประเภท ไนท์คลับ บาร์อะโกโก้ เพื่อให้ทหารอเมริกันใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้หญิงไทยจำนวนหนึ่งประกอบอาชีพที่สังคมในสมัยนั้นเรียกว่า “เมียเช่า” อาชีพดังกล่าวทำให้ทัศนคติ

ของผู้หญิงไทยบางกลุ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเล็งเห็นว่า การเป็นเมียเช่าทำให้ความเป็นอยู่ สะดวกสบายขึ้น มีรายได้ที่ดี และสามารถช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวได้ เมื่อสงคราม สิ้นสุด “เมียเช่า” ก็กลายมาเป็นปัญหาสังคมในเวลาต่อมา เนื่องจากผู้หญิงบางส่วน ได้เข้าสู่การขายบริการอย่างถาวร (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2549)

ในยุคนับจวบจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยมีนโยบายให้เกิด การผลักดันและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เข้าประเทศ แต่การส่งเสริม การท่องเที่ยวดังกล่าว ก่อให้เกิดการเดินทางข้ามสู่นานาชาติในหลายรูปแบบ ปรากฏการณ์ของ “ภรรยาฝรั่ง” จึงเป็นประเด็นที่ผู้หญิงไทยหลายคนใฝ่ฝันที่จะแต่งงาน กับชาวต่างชาติ ผู้หญิงหลายคนได้อาศัยช่องทางในอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางสำหรับ การติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ โดยผ่านเว็บไซต์หาคู่จำนวนมาก ในยุคนี้บริบท ของผู้หญิงไทยในฐานะ “ภรรยาฝรั่ง” มีรูปแบบการสมรสที่เป็นทางการมากโดยมี การแต่งงานและจดทะเบียนสมรสกันมากขึ้นกว่าในยุคที่ผ่านมา (สาวิตตา บุญนำบารมี, 2556, หน้า 7-8) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สังคมไทย ในปัจจุบันได้เปิดรับการแต่งงานต่างวัฒนธรรมมากขึ้น

จังหวัดชลบุรี เป็นแหล่งรวมของประชากรหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และ วัฒนธรรม ทั้งนี้การเติบโตของนิคมอุตสาหกรรมในภูมิภาคตะวันออกส่งผลให้มี ชาวต่างชาติจำนวนมากเข้ามาทำงาน และเข้ามาอยู่อาศัยในชลบุรีและจังหวัด ใกล้เคียง ก่อให้เกิดความหลากหลายทางเชื้อชาติ นอกจากนี้ ชลบุรียังเป็นจังหวัดหนึ่ง ที่มีผู้หญิงไทยจำนวนมากแต่งงานกับชาวต่างชาติ และเป็นพื้นที่เป้าหมายของ หน่วยงานรัฐบาลในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้กับภรรยาฝรั่ง (พันธทิพย์ คุณารัตนกุล, 2554) ด้วยวิธีการฝึกอบรมให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตในครอบครัวต่างวัฒนธรรมได้ ซึ่งจะเห็นได้จาก กิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักงานอัยการพิเศษ ฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่าง ประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและให้ ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติทั้งที่พักอาศัย อยู่ในประเทศไทยและในต่างประเทศ จากการดำเนินงานที่ผ่านมาสำนักงาน อัยการพิเศษฯ ได้รับเรื่องร้องเรียนจากผู้หญิงไทยจำนวนมากว่าถูกสามีทำร้ายร่างกาย กดขี่ข่มเหงทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่อุปการะเลี้ยงดูภรรยาและบุตร เป็นต้น

ดังนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ของตนตามกฎหมาย ภาษา วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างทัศนคติและค่านิยม ที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการใช้ชีวิตในครอบครัวต่างวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2554 สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศ ร่วมกับกองสวัสดิการเมืองพัทยา จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง การคุ้มครองสิทธิสตรีที่มีคู่สมรสเป็นชาวต่างชาติ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัญหาของสตรีที่สมรสกับ ชาวต่างชาติ การคุ้มครองสิทธิและกฎหมายที่ควรรู้ การเตรียมความพร้อมก่อนการสมรสกับชาวต่างชาติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตของภรรยาฝรั่งที่มีทั้งเรื่อง ผิดหวังและสมหวังในชีวิต การสัมมนาดังกล่าว ได้รับความสนใจจากภรรยาฝรั่งในจังหวัดชลบุรีเป็นอย่างมาก โดยมีผู้สนใจเข้าร่วมการสัมมนาจำนวนมากกว่า 200 คน

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานของภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้ของภรรยาฝรั่ง คือ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน ได้จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุขของหญิงไทยและคู่สมรสชาวต่างชาติ เมื่อวันที่วันที่ 12-13 กรกฎาคม 2555 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการช่วยเหลือหญิงไทยในด้านการปรับตัวในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยและชาวต่างชาติ มีผู้หญิงไทยเข้าร่วมโครงการดังกล่าวจำนวน 350 คน ในส่วนรูปแบบของกิจกรรมนั้นคล้ายกับการดำเนินงานของสำนักงานอัยการพิเศษ ฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศ และมีการจัดอบรมเคลื่อนที่ไปตามจังหวัดต่าง ๆ ที่มีภรรยาฝรั่งพักอาศัยอยู่จำนวนมาก ถึงแม้จะมีการจัดกิจกรรมช่วยเหลือภรรยาฝรั่งในระดับหนึ่ง แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังพบเรื่องร้องเรียน และช่วยเหลือภรรยาฝรั่งในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัวต่างวัฒนธรรมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

จากปรากฏการณ์การพัฒนาและการช่วยเหลือของภาครัฐที่มีให้กับภรรยาฝรั่งในจังหวัดชลบุรีดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการให้ความหมายและกระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของภรรยาฝรั่ง โดยผ่านมุมมองของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาการตีความ และผู้ที่ จะอธิบายประสบการณ์ชีวิตของภรรยาฝรั่งในวิถีครอบครัวต่างวัฒนธรรมได้ดีนั้น

จะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์เดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ประสบการณ์ชีวิต (Lived experiences) ของผู้หญิงเหล่านั้นมีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจใหม่ (New-understanding) ของคนในสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และลุ่มลึก โดยที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังสามารถใช้ฐานความรู้จากงานวิจัยเป็นยุทธศาสตร์ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตของผู้หญิงไทยและคู่สมรสต่างวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการเคารพในความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการให้ความหมายและกระบวนการ สร้างตัวตนของภรรยาฝรั่ง

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความหมายและกระบวนการ สร้างตัวตนของภรรยาฝรั่ง สรุปได้ดังนี้

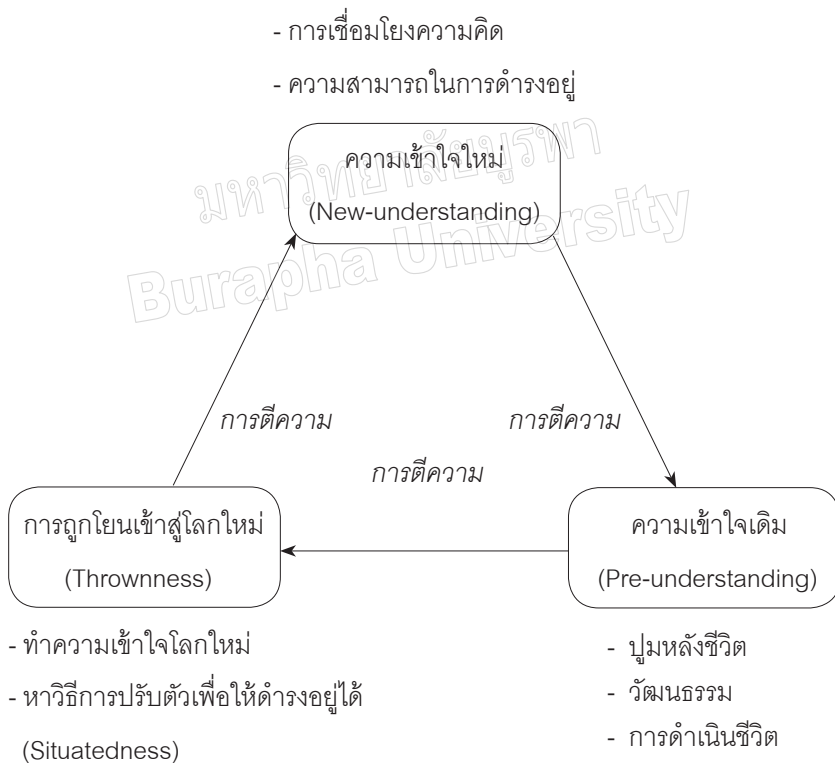
1. ปรากฏการณ์วิทยาแบบแบบเฮอริเมนิวติกส์หรือการตีความ
2. การสร้างตัวตนของบุคคล
3. ความเป็นผู้หญิงในวัฒนธรรมไทย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างตัวตนของผู้หญิงไทยกับการแต่งงานต่าง

วัฒนธรรม

ปรากฏการณ์วิทยาแบบแบบเฮอริเมนิวติกส์หรือการตีความ

ในงานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคม ของภรรยาฝรั่ง ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาการตีความของ ไฮเดกเกอร์ โดยไฮเดกเกอร์มีความเชื่อว่ามนุษย์คือ ดาไซน์ (Human as Dasein) หมายความว่า ความเป็นมนุษย์คือ ภาวะการดำรงอยู่ โดยที่มนุษย์สามารถตัดสินใจ ได้อย่างอิสระ โดยเลือกที่จะเป็น เลือกที่จะทำ มนุษย์เป็นผู้ให้ความหมายต่อความคิด ความรู้สึกของตนตามประสบการณ์และความจริงที่บุคคลนั้นประสบ การเรียนรู้

เพื่อการดำรงอยู่ดังกล่าว มนุษย์เรียนรู้ได้จากการให้ความหมายของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะค้นหาความหมายของประสบการณ์การเป็นอยู่หรือการดำรงอยู่อยู่ในโลก โดยผ่านกระบวนการตีความของแต่ละคนที่เรียกว่า วงจรของการตีความ (Hermeneutic Circle) (Heidegger, 1962, p. 61) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วงจรของการตีความ

วงจรของการตีความ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ภูมิหลัง (Background or Person's History) เป็นประวัติหรือพื้นฐานส่วนบุคคล ซึ่งได้รับเป็นวัฒนธรรมมาตั้งแต่กำเนิด โดยที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมนั้นช่วยให้บุคคลเข้าใจโลกและปรับตัวตามประสบการณ์ที่ตนได้รับ

2. ความเข้าใจเดิม (Pre-understanding) รวมถึงการใช้ภาษา วัฒนธรรม และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ หรือวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นการทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่จริงในโลก บุคคลมีความเข้าใจเดิมต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในอดีต

3. การทำความเข้าใจบุคคลและสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น (Co-constitution) การดำรงอยู่ในโลก (Being-in-the-world) ของบุคคลจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลถูกโยน (Thrownness) มาอยู่ในโลกหรือสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิม บุคคลอาจเผชิญกับปัญหา อุปสรรค หรือสถานการณ์แบบใหม่ที่ทำให้เกิดความเครียด ความกังวล จนต้องพยายามคิดหาวิธีปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม (Situatedness)

4. การตีความ (Interpretation) บุคคลตีความสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยได้รับอิทธิพลมาจากภูมิหลัง ภาษา วัฒนธรรม ค่านิยม และความเข้าใจเดิม และเชื่อมโยงความเข้าใจเดิมกับสถานการณ์ที่ตนเผชิญ แล้วพิจารณาตัดสินใจเพื่อหาแนวทางสำหรับการจัดการตนเองหรือการปรับตัว จนกระทั่งเกิดเป็นความคิดรวบยอดต่อสถานการณ์นั้น และกลายเป็นความเข้าใจใหม่ (New-understanding) สำหรับการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างมีความสุข (Kock, 1995 อ้างถึงใน รุ่งทิพย์ ดารายนตร์, 2551, หน้า 31-32)

การสร้างตัวตนของบุคคล

แนวคิด “ความเป็นตัวตน” (Being) ในเชิงปรากฏการณ์วิทยาของ มาร์ติน ไฮเดกเกอร์นั้น เขาเรียกมนุษย์ว่า “ดาไซน์” (Dasein) ที่มีอยู่ในโลก (Being-in-the-world) ที่มนุษย์มีต่อโลกและโลกมีต่อมนุษย์ โดยไฮเดกเกอร์เลือกที่จะมองมนุษย์ในแบบดาไซน์ กล่าวคือ เป็นมนุษย์ที่ดำรงตนอยู่ในโลกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์แบบดาไซน์นั้น ต้องพิจารณาผ่าน “กรอบเวลา” และ “โลก” ที่ห่อหุ้มมนุษย์อยู่ด้วย มนุษย์ผู้ซึ่งเป็นคนที่ได้ผ่านโลกประสบการณ์ และผ่านภาษา สามารถดำรงอยู่ในโลกหรืออยู่ตรงนั้น (Being-here) ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ดาไซน์ยังได้รับรู้ว่าโลกที่ห่อหุ้มตัวเองผ่านการตีความตามเงื่อนไขที่โลกได้มอบให้แก่ดาไซน์ ในขณะเดียวกัน มนุษย์เองก็ถูกวางเงื่อนไขจากภาษา สัญลักษณ์ และเรื่องเล่าที่ร้อยล้อมตนเองอยู่ด้วย (Heidegger, 1962 อ้างถึงใน ปกรณ์ สิงห์สุริยา, คงกฤษ ไตรวงษ์ และรชฎ สาตราวุธ, 2556, หน้า 33-34)

ตัวตน เป็นมโนทัศน์ (Perception) ที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับวิชาทางสังคมศาสตร์หลายแขนงทั้งสังคมวิทยา มนุษยวิทยา จิตวิทยา และปรัชญา นอกจากนี้แล้ว ตัวตนยังมีความหมายใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องกับคำภาษาอังกฤษเหล่านี้ Agency, Individualism, Personality, Self, Subject, Subjective, Subjectivism, ในส่วนของภาษาไทยนั้น ตัวตนมีความหมายใกล้เคียงกับอัตลักษณ์ และคุณลักษณะเฉพาะตัว ส่วนคำนิยามของตัวตนนั้น ตัวตน หมายถึง ความเป็นปัจเจกที่สัมพันธ์และเชื่อมต่อกับสังคม โดยที่สังคมเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวบุคคลมา เช่น ความเป็นลูกสาว ความเป็นแม่ ความเป็นภรรยา เป็นต้น นอกจากนี้ ตัวตนยังเป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์ (Symbolic Aspect) และเกี่ยวข้องกับ “ภายใน” ที่เป็นตัวเรา อันได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ทัศนคติ เป็นต้น เพราะมนุษย์จะให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ๆ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กับโลกภายนอกของตนเอง ดังนั้น ตัวตนจึงเป็นกระบวนการที่ซ้อนทับกันระหว่างความเป็นตัวเองกับโลก อีกทั้งยังเป็นการจัดวางรูปแบบของพฤติกรรม การแสดงออกทางสังคมของมนุษย์ต่อสังคมในรูปแบบที่แตกต่าง เพื่อให้เกิดการยอมรับในตัวตนของอีกฝ่าย โดยที่พวกเขาต้องต้องแสดงออกถึงตัวตนตามสถานการณ์ต่าง ๆ และยังต้องปรับเปลี่ยนตัวตนไปตามผู้ที่เขาเข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย และยังช่วยทำให้การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ของกลุ่มคนเป็นไปได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

นอกจากบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างตัวตนของกลุ่มคนแล้ว บริบททางวัฒนธรรมยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลตัวตนอีกด้วย เนื่องจากตัวตนไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ก่อเกิดมาจากสังคม ยิ่งไปกว่านั้น วัฒนธรรมยังได้กลายเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งหรือไม่มีความตายตัว หากแต่มีรูปแบบที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2550) ดังนั้น ตัวตนของกลุ่มคนทั้งหลายจึงมีกระบวนการที่ถูกผลิตให้เกิดขึ้นมาในสังคมและวัฒนธรรม และยังถูกควบคุม ถูกจัดการ และถูกสร้างความหมายต่าง ๆ ภายในวัฒนธรรมเหล่านั้นอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับตัวตนของความเป็นผู้ชายและผู้หญิง ที่เรียกว่าตัวตนทางเพศ (Gender Identity) คือ การกำหนดบทบาทให้กับตัวเองตามเพศชายหรือหญิง ทำให้เกิดแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง และความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา ตัวตนทางเพศมิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือไม่ได้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม

ความเป็นผู้หญิงในวัฒนธรรมไทย

สังคมไทยคาดหวังให้ผู้หญิงเป็นทั้งแม่และภรรยาที่ดีมีมาตั้งแต่โบราณ ดังปรากฏอยู่ใน สุภาสิตสอนหญิง บทประพันธ์ของสุนทรภู่ หรือพระสุนทรโวหาร ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2329-2398 หรือในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เนื้อหาของวรรณกรรมเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนผู้หญิง มีคุณสมบัติสำคัญที่เหมาะสมสำหรับการเป็นกุลสตรีที่ดี เช่น การแต่งกาย การมีกิจกรรมยามว่างที่งดงาม การวางตัวที่เหมาะสม การเลือกคู่ครอง การปรนนิบัติสามี เป็นต้น ในหนังสือ “สถานภาพสตรีไทย” ที่เขียนโดยบุญยงค์ เกศเทศ (2532, หน้า 109) ได้ให้แนวคิดที่สอดคล้องกับสุภาสิตสอนหญิงไว้ว่า ตามธรรมเนียมนิยมของสังคมไทย นั้นถือว่า ผู้หญิงที่มีคุณสมบัติที่ดี ต้องมีลักษณะเป็นแม่บ้านการเรือนหรือแม่ศรีเรือน หรือในกฎหมายเก่าเรียกว่า “แม่เจ้าเรือน” ซึ่งหมายถึง การมอบอำนาจให้ผู้หญิง เป็นใหญ่สำหรับ การดูแลกิจการบ้านเรือนทั้งหมด อันได้แก่ การปกครองผู้คนในบ้าน การอบรมเลี้ยงดูลูก การจัดบ้าน การเก็บรักษา และจัดจ่ายใช้สอยทรัพย์สิน ตลอดจนการจัดเตรียมอุปกรณ์ในครัวเรือนและการดูแลสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว

แต่ในทรรศนะของนักวิชาการชาวตะวันตกกลับมองว่า การผลักระงานบ้านให้กับผู้หญิงนั้น เป็นความไม่เท่าเทียมกันเรื่องบทบาทชายหญิง มักเกิดขึ้นในสังคม “ผู้ชายเป็นใหญ่” ซึ่งในสังคมนั้น ๆ ผู้ชายมักมีบทบาทมากกว่าผู้หญิง เพราะผู้ชายเป็นฝ่ายกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม ยกตัวอย่างในสังคมไทย ผู้ชายมักมีอำนาจเหนือผู้หญิง ซึ่งตามประเพณีนิยม ผู้เป็นพ่อจะมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว และเป็นผู้มีอำนาจสิทธิขาดในบ้าน ในขณะที่ผู้เป็นแม่มักรับผิดชอบดูแลงานบ้านและเอาใจใส่ดูแลคนในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีหน้าที่เป็นผู้คอยประสานให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น (คอนนิง, 2557) แต่ในสังคมปัจจุบัน บทบาท

ของชายหญิงในครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยที่ทั้งสามีและภรรยาต้องช่วยกันทำงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว และในขณะที่ฝ่ายหญิงดูเหมือนจะต้องแบกรับภาระและความรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันในครอบครัวมากกว่าผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ชายจำนวนไม่น้อยที่ต้องรับบทบาทในการเลี้ยงลูกและช่วยภรรยาทำงานบ้านมากขึ้น แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ จันทรไชยลือ ปายีजूลือมัน (2556, หน้า 43) ที่กล่าวไว้ว่า เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ระบบโครงสร้างแบบผู้ชายเป็นใหญ่เริ่มถูกลดทอนลง เนื่องจาก ผู้หญิงเริ่มมีความรู้ความสามารถและไม่ได้ติดอยู่กับพื้นที่เดิม ๆ เหมือนในอดีตอีกต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างตัวตนของผู้หญิงไทยกับการแต่งงานต่างวัฒนธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างตัวตนของผู้หญิงไทยกับการแต่งงานต่างวัฒนธรรมนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า มีงานวิจัยเพียงเล็กน้อยที่นักวิจัยพยายามประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องตัวตน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแต่งงานต่างวัฒนธรรม เช่น งานวิจัยทางมานุษยวิทยาของประภัสสร สุขสวัสดิ์ (2550) เรื่องตัวตนของ “เมียฝรั่ง” ในสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทอีสาน: กรณีศึกษา “เมียฝรั่ง” ในชุมชนเทศบาลหนองหาน ตำบลหนองหาน จังหวัดอุดรธานี การศึกษาพบว่า 1. มุมมองของสังคมที่มีต่อ “เมียฝรั่ง” มี 3 แบบ คือ “พวกเกินงาม พวกอยากโชร” “พวกน่าอิจฉา” และ “พวกไม่ดีไม่เลว” 2. แรงกดดันของสังคม ทำให้ “เมียฝรั่ง” ผู้จัดจ้านเลือกที่จะได้ตอบกับสังคมในรูปแบบที่มีความจัดจ้านหรือไม่ได้สนใจสังคม ในขณะที่ “เมียฝรั่ง” ผู้สงบเสียงยอมเลือกที่จะหลีกเลี่ยงหรือไม่พยายามแสดงออกว่าตนเองคือ “เมียฝรั่ง”

นอกจากนี้ งานวิจัยที่เชื่อมโยงประเด็นของเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีกับการแต่งงานต่างวัฒนธรรม ประเด็นดังกล่าว จะสะท้อนเรื่องการสร้างความหมายในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับสังคม เช่น ปณิธิ สุขสมบูรณ์ (2554) ที่เน้นวิเคราะห์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงไทยกับสามีชาวต่างชาติหรือเนเธอแลนด์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีของสองสังคมเพื่อชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือไปจากแรงจูงใจเชิงเศรษฐกิจแล้ว ภาพเหมารวมเชิงเพศภาวะของ “ความเป็นผู้หญิงเอเชีย” วิธีคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นผู้หญิงที่ดี” และวิธีคิดเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับ “ความเป็นชาย” ที่แตกต่างกันระหว่างสังคมไทยและสังคมต่างชาติ

ล้วนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเลือกหรือเป็นข้อจำกัดสำหรับการแต่งงานต่างวัฒนธรรม การศึกษาพบว่า ภาพเหมารวมเชิงเพศสภาพของ “ความเป็นผู้หญิงเอเชีย” มีอิทธิพลต่อความคาดหวังของผู้ชายต่างชาติว่า ภรรยาไทยต้องมีคุณลักษณะของความอ่อนหวาน นุ่มนวล ปกครองง่าย และน่าตื่นตาตื่นใจทางเพศ ซึ่งเป็นที่ดึงดูดใจสำหรับการแต่งงาน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ชายต่างชาติที่เคยประสบความล้มเหลวในชีวิตการแต่งงานกับผู้หญิงต่างชาติมาก่อน วิธีคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นผู้หญิงที่ดี” และวิธีคิดเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับ “ความเป็นชาย” ในสังคมไทยนั้น ผู้หญิงที่เคยหย่าร้างนั้น ด้อยคุณค่า และปิดโอกาสของผู้หญิงที่จะแต่งงานใหม่อีกครั้งกับผู้ชายไทย การแต่งงานกับสามีชาวต่างชาติจึงเป็นโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่สำหรับผู้หญิงกลุ่มนี้ นอกจากนี้ มโนทัศน์เกี่ยวกับ “ความเป็นชาย” ในสังคมไทยเปิดโอกาสให้ผู้ชายไทยที่แต่งงานแล้วสามารถหาความสุขทางเพศกับหญิงบริการหรือมีเมียน้อยได้ ในขณะที่ “ความเป็นชาย” ในสังคมต่างชาตินั้นเชื่อมโยงกับความเป็นสามีและพ่อที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ดังนั้น ผู้หญิงไทยมีความคิดเห็นว่าการแต่งงานกับสามีต่างชาติเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

จินดา ศรีรัตนบุญ (2553) ศึกษาและวิเคราะห์การนำเสนอภาพแทนผู้หญิงไทยในงานเขียนเยอรมันร่วมสมัยประเภทเรื่องแต่งและกึ่งเรื่องแต่งที่พิมพ์ตั้งแต่ทศวรรษที่ 70 เป็นต้นมาจนถึง ค.ศ. 2008 ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงไทยมีภาพลักษณ์ที่เป็นวัตถุแห่งความปรารถนาหรือความงามทางกายภาพ และผู้หญิงไทยยังมีบุคลิกภาพที่อ่อนหวาน ร่าเริงแจ่มใส ไม่เดือดร้อนกับการอยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าผู้ชาย การปรนนิบัติรับใช้ทั้งในการใช้ชีวิตประจำวันและการตอบสนองทางเพศ นอกจากนี้ หญิงไทยถูกประกอบสร้างให้เป็นวัตถุแห่งความปรารถนาซึ่งเต็มไปด้วยเสน่ห์แห่งตะวันออก แต่ในขณะเดียวกันผู้หญิงไทยก็ถูกนำเสนอว่าเป็นผู้หญิงที่มีความชั่วร้าย ไม่น่าไว้วางใจ และเป็นอันตรายต่อชาวตะวันตก นอกจากนี้ นักเขียนเยอรมันใช้ในการประกอบสร้างภาพเหมารวมของหญิงในแบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความปรารถนาที่เปิดเผยและซ่อนเร้นของตะวันตก การผลิตซ้ำประกอบสร้างและนำเสนอภาพแทนหญิงไทยจากสายตาของคนเยอรมันแสดงให้เห็นถึงการวิพากษ์และการตอบโต้ของไทยต่ออำนาจดังกล่าว

แม้ว่างานวิจัยของรัตน บุญมรรยะ ประภัสสร สุขสวัสดิ์ ปณิธิ สุขสมบุญรัตน์ และจินดา ศรีรัตนบุญ จะมีความแตกต่างกันในด้านบริบทของผู้หญิงไทยกับ

การแต่งงานต่างวัฒนธรรม แต่ผลงานวิจัยได้สะท้อนภาพที่คล้ายคลึงกันคือความเป็นตัวตนของผู้หญิงไทยมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) ที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหว ปรับเปลี่ยน และสร้างอำนาจการต่อรองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งประเด็นเหล่านั้นจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ในวิถีการดำเนินชีวิต รวมไปถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในสังคม เมื่อใดก็ตามที่ผู้หญิงเหล่านั้นเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ที่กดดัน พวกเขาจะพยายามดิ้นรนและต่อสู้เพื่อความอยู่รอด โดยใช้ตัวตนของ “ความเป็นหญิงไทย” มาใช้ในการต่อรองการสร้างความสัมพันธ์กับสามีชาวต่างชาติและกับสังคมรอบข้าง และยังสร้างสถานภาพใหม่ให้กับตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุดอีกด้วย

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological approach) ผู้วิจัยใช้วิธีการแบบเฮร์เมเนอติกส์หรือการตีความ (Hermeneutic phenomenology) โดยยึดแนวคิดของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) เป็นหลัก และใช้วงจรของการตีความ (Hermeneutic circle) เป็นวิธีการในการศึกษาเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการให้ความหมายและกระบวนการสร้างตัวตนของภรรยาฝรั่ง

พื้นที่การศึกษาวิจัย

พื้นที่การศึกษาวิจัยนี้ ครอบคลุมที่อยู่อาศัยของภรรยาฝรั่งในอำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา อำเภอสัตหีบ และอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี นอกจากนี้ ชลบุรียังเป็นหนึ่งในจังหวัดที่เคยเกิดปรากฏการณ์การแต่งงานต่างวัฒนธรรมระหว่างผู้หญิงไทยกับชายชาวอเมริกันในยุคสงครามเวียดนาม

ผู้ให้ข้อมูลและวิธีเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ เป็นผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวตะวันตก โดยที่ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแบบลูกโซ่ (Snowball) เพื่อศึกษาเครือข่ายทางสังคมของผู้หญิง โดยให้ผู้หญิงแนะนำญาติ พี่น้อง เพื่อน หรือคนรู้จักที่แต่งงานกับชาวตะวันตก คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล มีดังนี้

1. เป็นผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 20-60 ปี ที่แต่งงานกับชาวตะวันตกเป็นเวลา ไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยการจดทะเบียนสมรสหรือไม่ก็ได้ และมีทะเบียนบ้านอยู่ใน จังหวัดชลบุรี
2. ไม่กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับภูมิหลังครอบครัว การศึกษา อาชีพการงาน ภูมิหลัง และระยะเวลาของการแต่งงาน ทัศนคติ เป็นต้น เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพระหว่างเดือนมีนาคม 2557 ถึง กันยายน 2559 การเก็บรวบรวมข้อมูลมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยให้ความสนใจเกี่ยวกับการให้ความหมาย ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในประเด็นที่จะศึกษาตามความเหมาะสมของระยะเวลา ในการสัมภาษณ์ และความพร้อมของผู้ให้ข้อมูล แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ เชิงลึก โดยพัฒนามาจากแนวคิดเชิงทฤษฎีในขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม และ ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการควบคุมดุจริณีนิพนธ์ โดยมีกรอบคำถามที่จะนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย ได้แก่ พื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ช่วงชีวิตก่อนแต่งงานกับชาวตะวันตก กรอบคำถามดังกล่าวจะนำไปสู่การค้นหาคความหมายตามวงจรของการตีความ ที่สะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงความเข้าใจเดิม ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลผนวกกับการทำความเข้าใจโลกใหม่ การหาวิธีการปรับตัว การให้ความหมายใหม่ของการเป็นภรรยาฝรั่ง การสร้างตัวตนใหม่ และการให้ความหมายและคุณค่าของพื้นที่ทางสังคม เพื่อแสดงออกหรือการให้คุณค่าตาม ประสบการณ์ตรงของผู้ให้ข้อมูล แต่อย่างไรก็ตามข้อคำถามสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับการค้นพบใหม่ในภาคสนามสถานการณ์ และความพร้อมของผู้ให้ข้อมูล

2. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งทำ ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ โดยสังเกตพฤติกรรม บุคลิกภาพ ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ การดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงนัยยะที่ส่งผ่านวัจนภาษาและอวัจนภาษา ทำให้ ผู้วิจัยสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากประเด็นที่น่าสนใจเพื่อให้ได้ข้อมูลมากยิ่งขึ้น

3. การจัดบันทึกภาคสนาม (Field notes) ทำควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ โดยสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล สถานการณ์ สภาพแวดล้อม และบรรยากาศ ในการสัมภาษณ์

4. การแปลผลข้อมูลรายวัน ภายหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละวัน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่บันทึกเทปมาถอดเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย โดยอ่านข้อความที่ได้จากการถอดเทปหลายครั้งพร้อมกับ จัดบันทึกนำเสียงของคำพูดพร้อมกับการอ่านบันทึกจากการสังเกตและบันทึกภาคสนาม เพื่อทำความเข้าใจข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลในแต่ละราย หลังจากนั้นอ่านข้อความจากการถอดเทป เพื่อเลือกข้อความที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก การให้ความหมายของประเด็นต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ ส่วนการสิ้นสุดการเก็บข้อมูลนั้น จะหยุดเมื่อข้อมูลมีความอิ่มตัว (Saturation of data) โดยพิจารณาจากความซ้ำของข้อมูล และการไม่สามารถค้นหาเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ได้อีก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการประยุกต์แนวคิดเรื่อง วงจรของความเข้าใจที่มาจาก การตีความ (Hermeneutic circle of understanding) ของวิธีการวิจัยแบบปรากฏการณ์ วิทยาการตีความของ ไฮเดกเกอร์ วงจรดังกล่าวเป็นการค้นหาเพื่อตีความของกรรมชีวิต หรือการเป็นอยู่ในปรากฏการณ์นั้น ๆ ของบุคคล จากนั้นนำมาสังเคราะห์ เชื่อมโยง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ นำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) จัดการกับข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ ขั้นตอนการวิเคราะห์ ข้อมูล มีดังนี้ (Diekemann, 1992)

ขั้นตอนที่ 1 ถอดเทปบทสัมภาษณ์อย่างละเอียดแบบคำต่อคำ และเรียบเรียง ข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยจัดข้อมูลเป็นรายบุคคล อ่านและทำความเข้าใจบทสนทนา หลาย ๆ รอบ

ขั้นตอนที่ 2 ค้นหาความหมายจากข้อมูลหรือเรื่องราวในแต่ละส่วน เพื่อ กำหนดหน่วยความหมาย (Themes) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การกำหนดประเด็นความหมายจากการอ่านและไต่ตรองข้อมูล แต่ละย่อหน้า (Sententious approach) แล้วค้นหาความหมายจากเรื่องเล่านั้น ๆ ให้สัมพันธ์กับตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของภรรยาฝรั่ง

2. การกำหนดประเด็นความหมายจากการอ่านและได้ร่ตรงข้อมูลในแต่ละส่วน (Highlighting approach) แล้วค้นหาประโยค คำพูดที่ใช้แทนความหมายของประเด็นที่ต้องการศึกษา

3. การกำหนดประเด็นความหมายจากการอ่านและได้ร่ตรงข้อมูลแต่ละประโยค (Line-by-line approach) แล้วค้นหาการให้ความหมายที่เกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบหน่วยความหมายให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาให้มากที่สุด และหน่วยความหมายต่าง ๆ ต้องเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้แก่นแท้ของปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยกับอาจารย์ที่ปรึกษาคุศฎิณีพันธ์ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของกระบวนการตีความ ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีวิทยาของผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอการพรรณนาปรากฏการณ์แบบเฮอร์เมนิวติกส์หรือการตีความ โดยแปลความหมายของข้อค้นพบโดยหลีกเลี่ยงการด่วนสรุป และนำข้อค้นพบจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ทั้งหมดมาสนับสนุนหรือคัดค้านผลการวิจัย

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่าการให้ความหมายและกระบวนการสร้างตัวตนของภรรยาฝรั่งหรือช่วงอยู่อย่างภรรยาฝรั่ง หรือความเข้าใจใหม่ (New-understanding) หลังจากที่ถูกผู้ให้ข้อมูลได้เข้าไปสู่โลกของการแต่งงานกับชาวตะวันตก เป็นการเรียนรู้สร้างความเข้าใจใหม่ และปรับเปลี่ยนหรือปรุงแต่งตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่กับสามีและลูก ๆ ได้ ความเข้าใจใหม่ดังกล่าว มีดังนี้

1. เสน่ห์ปลายจวัก ผัวรักผัวหลง: การปรุงแต่งตัวตนด้านการทำอาหาร

เสน่ห์ปลายจวัก หมายถึง ฝีมือการปรุงอาหารของผู้หญิงที่ต้องทำหน้าที่หลักจัดหาและจัดเตรียมอาหารไว้ปรนนิบัติสามีและลูก นอกจากนี้ยังถือเป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของการเป็นแม่ศรีเรือนที่ดี ตามคติของคนไทยในสมัยโบราณมักสอนลูกผู้หญิง

ให้หัดเข้าครัวทำอาหารด้วยเหตุผลสำคัญที่ว่า เมื่อออกเรือนหรือแต่งงานไปไม่ว่าสามีจะเป็นคนไทยหรือชาวต่างชาติก็ตาม ผู้หญิงยังคงต้องทำ “งานครัว” เพื่อหุงหาอาหารให้สามีและลูก และถือว่าฝีมือการทำอาหารของหญิงไทยนั้นมีเสน่ห์อย่างหนึ่งที่สามารถ “มัดใจ” สามี และสามีจะไม่คิดนอกใจไปหาผู้หญิงอื่น และทำให้ตนเองเป็นที่รักของสามีตลอดไป

ในทรรคนะของชาวต่างชาติ อาหารไทยได้สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่งดงาม มีชื่อเสียง และมีเสน่ห์จนได้รับความนิยมกว้างขวางไปทั่วโลก นอกจากนี้แล้วอาหารไทยยังได้รับการจัดให้เป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญทางการทูตที่เรียกว่า การทูตเชิงวัฒนธรรม เมื่อปี 2554 เว็บไซต์ซีเอ็นเอ็นเอ็นโก (www.CNNGo.com) ได้จัดอันดับอาหารที่อร่อยที่สุดในโลก 50 จาน ผลปรากฏว่า มีอาหารไทยติดอันดับ โดยมีอาหารที่ชาวต่างชาติชื่นชอบ ได้แก่ มัสมันเนื้อ ผัดไทย ส้มตำ ต้มยำกุ้ง แกงเขียวหวาน ข้าวผัด และน้ำตกหมู เป็นต้น (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554, หน้า 9) นอกจากนี้แล้ว ในทรรคนะของจิตินบ โกมลนิมิ (ม.ป.ป., หน้า 23) ได้กล่าวไว้ว่า อาหารเป็นศูนย์กลางของการผนึกอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และการสร้างตัวตนที่สามารถเชื่อมกับกลุ่มคนและสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีการแพร่กระจายวัฒนธรรมการกินจากปากหนึ่งไปยังอีกปากหนึ่งของโลก ที่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ เช่น แซนวิชแพนงเนื้อ ข้าวสตูไก่ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่ารสชาติของอาหารไทย “อัตลักษณ์ทางสังคม” ยังเป็นพื้นที่สะท้อนการต่อสู้เชิงอำนาจอีกด้วย

ในงานวิจัยนี้ พบว่า ก่อนแต่งงานหรือตามวงจรของการตีความในขั้นตอนความเข้าใจเดิม (Pre-understanding) ของภรรยาฝรั่งนั้น ได้สะท้อนแนวคิดของสังคมผู้ชายเป็นใหญ่ในวัฒนธรรมไทย ที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์ “สามีเป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง” ทำให้ผู้หญิงไทยต้องรับภาระของการทำงานบ้านและหุงหาอาหารให้กับสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างคุณค่าให้กับตนเอง โดยเฉพาะการสร้างคุณสมบัติของการเป็นแม่ศรีเรือนหรือการเป็นผู้หญิงดีในวัฒนธรรมไทยอีกด้วย แม้ว่าภรรยาฝรั่งส่วนใหญ่ไม่เคยทำอาหารเอง แต่หลังการแต่งงาน พวกเขาต้องเรียนรู้การทำอาหารคาวหวานทั้งที่เป็นของไทยและตะวันตก ด้วยเหตุผล คือ (1) ผู้หญิงยังคงอยู่ในกรอบความคิดเดิมของความเป็นไทย

ได้แก่ การปรนนิบัติสามีและลูกตามคติโบราณ “แม่ศรีเรือน” โดยใช้อาหารเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชีวิตการแต่งงาน และยังได้ใช้อาหารเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจต่อรองกับสามีต่างชาติ (2) สามีชาวตะวันตกได้รับรู้ “อัตลักษณ์” ของอาหารไทยเป็น “อาหารที่อร่อยที่สุดในโลก” ประเด็นดังกล่าวกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงต้องเรียนรู้ การปรุงอาหาร การฝึกปรี้อฝีมือ รวมทั้งการค้นหารสนิยมการกินเพื่อเอาใจสามีและลูก และจัดรายการอาหารจานโปรดของสามีและลูกอยู่ตลอดเวลา ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

“สามีหนุ่มเขากินเผ็ดนะ กินอาหารไทยได้ เขาบอกว่าอาหารไทยอร่อยที่สุดในโลก ส้มตำก็กินได้ แต่ไม่เผ็ด ไม่ใส่ปลาร้า และเขายังกินผัดกะเพราเผ็ด ๆ ได้ด้วย หนูเลยต้องหัดทำอาหาร ให้สามีทานคะ เขาไม่ชอบทานข้าวนอกบ้าน เพราะคนเยอะ ร่วนวาย และไม่รู้ว่าจะสะอาดแค่ไหน อาหารหลัก ๆ ที่หนูทำมีไม่กี่อย่าง เพราะทำได้ไม่เยอะ ทำแต่อาหารที่ตัวเองชอบ เช่น ผัดกะเพรา แต่ที่นี้หาใบกะเพรายากมาก บางครั้งต้องใส่โหระพาแทน ผักชีแทน หนูเลยปลูกต้นกะเพราเอง และแกงต่าง ๆ สามีชอบมากเช่นกัน เขาเป็นคนที่ทานอะไรง่าย ๆ แค่ออกไปกิน ไม่มีหนัง ไม่ทานพวกเครื่องใน ปีกไก่ ขาไก่ หนูก็เข้าไปแชร้เรื่องอาหาร ผัก และผลไม้ในเพจหลาย ๆ เพจคะ เมื่อมีใครมาถามเรื่องนี้ก็จะไปตอบให้” (บัวสวรรค์, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2557)

“อะไรที่ไม่เคยทำตอนเป็นโสด ก็ต้องหัดทำ เพราะลูกชอบกินอาหารไทยมาก” (กรรณิการ์, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2558)

“หนูทำกับข้าวไม่ค่อยเก่งนะ แต่เขาก็ชอบกินแกงเขียวหวาน แกงมัสมั่น ผัดเผ็ดมะม่วง ผัดเปรี้ยวหวาน ไข่ยัดไส้ เขาชอบกินอาหารเข้าที่หนูทำให้นะ จากที่ทำไม่เป็นเลย ก็ต้องหัดทำ” (จามจรี, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558)

จากการพูดคุยกับสามีชาวอังกฤษและลูก ๆ ของจามจรี พวกเขาเล่าให้ฟังว่าทุกคนในครอบครัวชอบรับประทานอาหารไทยมาก และภูมิใจที่มีภรรยาและแม่เป็นคนไทย สามียังเล่าเพิ่มเติมว่า ภูมิใจในตัวของภรรยาที่ทำหน้าที่ทั้งเป็นภรรยาและแม่ที่ดี แม้จะทำงานนอกบ้านเหน็ดเหนื่อยมาทั้งวัน แต่จามจรีไม่เคยละทิ้งงานบ้าน งานในครัวแม้แต่วันเดียว

กรณีของจามจุรีข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของจิตินิบ โทมลินินิ ที่ผูกโยงงานบ้านกับเพศสภาพ หรือบทบาทชายหญิงในสังคมไทยที่ว่า เมื่อการทำครัวถูกเชื่อมโยงและสัมพันธ์ให้เป็น “ภาระหน้าที่” ประจำวันของผู้หญิงในวัฒนธรรมไทย จึงเปรียบเสมือนการแบ่งงานกันทำระหว่างชายและหญิง จะเห็นได้ว่าการปรุงอาหารของผู้หญิงไทยนั้นได้ผูกติดอยู่กับความเป็นแม่ ความเป็นภรรยา และความเป็นแม่ศรีเรือน ดังนั้น “อำนาจ” ที่อยู่ในครัวได้อยู่กับผู้หญิงและได้สะท้อนออกมาในรูปของการใช้อำนาจของผู้หญิงผ่านทาง “อาหาร” และส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัวและต่อสังคมด้วย ประเด็นดังกล่าวได้กลายมาเป็นคุณสมบัติประจำตัวของผู้หญิงไทยในสมัยโบราณ ดังสำนวนที่ว่า “เสน่ห์ปลายจวัก ผัวรักผัวหลง” โดยที่เสน่ห์ปลายจวักดังกล่าวได้ใช้เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งหรือมัดใจสามี ในขณะที่เสน่ห์ปลายจวักยังถือเป็นการเรียนรู้การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จาก “ภูมิปัญญาผู้หญิง” ในการครองชีวิตคู่ให้ราบรื่น (จิตินิบ โทมลินินิ, ม.ป.ป, หน้า 29)

สำหรับแนวคิดเสน่ห์ปลายจวักในมุมมองของรองศาสตราจารย์นาถฤดีเด่นดวง นักวิชาการด้านเพศภาวะและเพศสภาพนั้น มองว่า เสน่ห์ปลายจวักหรือความสามารถพิเศษในการปรุงอาหาร คือ ความเป็นสากล และความจำเป็นของชีวิตของคนทุกสังคม อาจกล่าวได้ว่า “การปรุงอาหาร” เป็นตัวแทน ของความรัก ความอบอุ่น และความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้แล้ว การปรุงอาหารที่อร่อยทำให้ทุกคนมีความสุขในการรับประทานอาหาร และมีเวลาสำหรับการแลกเปลี่ยน ความคิดหรือประสบการณ์ที่ดีกันในพื้นที่ “ครัว” นั่นเอง (พริบพันดาว, 2558, M8-M9)

ในส่วนมุมมองเกี่ยวกับครัวในฐานะที่เป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิงนั้น จะเห็นได้ว่า ครัวสามารถสร้าง “อำนาจ” การปรุงอาหารหรือเสน่ห์ปลายจวัก สำหรับการเชื่อมโยงความสัมพันธ์อารมณ์ของความผูกพัน และความไว้วางใจให้กับคนในบ้าน จากงานวิจัยนี้ สะท้อนให้เห็นภรรยาฝรั่งยังใช้สถานที่ “ครัว” เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้าง “อำนาจ” ของตนเองในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้อาหารสำหรับการสานสัมพันธ์ในครอบครัว การผูกมัดใจสามีชาวตะวันตกและลูก อีกทั้งพวกเขายังใช้ครัวเป็นพื้นที่สำหรับแสดงบทบาทที่สำคัญของตนเองต่อครอบครัวได้แก่ ความเป็นแม่ศรีเรือน ภรรยาที่ดี และแม่ที่ดีอีกด้วย

2. ครัว คือ พื้นที่สามสัมพันธ์ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในครอบครัว

ความเป็นชายหญิงเกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมและสังคม ดังนั้น การอธิบายความเป็นหญิง/ชาย ในมุมมองของนักสตรีนิยมนั้นเป็นการมองในลักษณะที่ว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม และอื่น ๆ สร้างความเป็นหญิง/ชาย และสร้างความเป็นเพศ ซึ่งทำให้สังคมเกิดความคาดหวังต่อความเป็นหญิงและชาย ในแง่มุมเฉพาะต่าง ๆ และมีส่วนกำหนดความเชื่อ ทศนคติ มายาคติ รวมทั้งประเพณีปฏิบัติต่าง ๆ ที่ถูกทำให้กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมในเรื่องของเพศสภาพ และยังเป็นตัวกำหนดวิธีปฏิบัติของแต่ละเพศ เช่น ผู้หญิงในวัฒนธรรมไทยต้องเป็นคนเรียบร้อย เชื่อฟังสามี ให้ความสำคัญกับหน้าที่ของความเป็นภรรยาและแม่ ซึ่งหากผู้หญิงคนไหนไม่ปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวังก็อาจถูกสังคมกดขี่ (Sanction) เช่น การตีฉนิโทษา เยาะเย้ย ถากถาง เป็นต้น (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2543, หน้า 389)

ในทัศนะของปราณี วงษ์เทศ (2559, หน้า 7-8) นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา ได้กล่าวถึงเพศสภาพไว้ว่า ความเป็นผู้หญิงและผู้ชายขึ้นอยู่กับการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของแต่ละวัฒนธรรม และรวมไปถึงความสามารถในการปรับรูปแบบพฤติกรรมใหม่ของคนได้เมื่อต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมใหม่ ดังนั้น ทั้งชายและหญิงจึงไม่จำเป็นต้องมีพฤติกรรมที่แน่นอนตายตัวเสมอไป นอกจากนี้ บทบาทของการทำงานบ้าน (Domestic) และงานนอกบ้านหรือของสาธารณะ (Public) ได้กำหนดสิ่งที่เป็นพื้นฐานของกรอบโครงสร้างที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้หญิง ผู้ชาย ทั้งในด้านจิตวิทยา วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะมูลเหตุที่ผู้หญิงต้องมา “สาละวน” อยู่กับกิจกรรมในบ้านก็เนื่องมาจาก บทบาทของความเป็นเมียและเป็นแม่ของผู้หญิง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจตัวตนของผู้หญิง (ปราณี วงษ์เทศ, 2559, หน้า 11)

ระบบคิดการแบ่งหน้าที่ของหญิงและชายให้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดเกิดขึ้นในสังคมตะวันตก เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม การผลิตแบบอุตสาหกรรมทำให้งานและบ้านถูกแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด อุดมการณ์ความเป็นแม่บ้าน (Ideology of Domesticity) ได้ถูกสร้างขึ้นและจำกัดบทบาทผู้หญิงให้อยู่ภายในโลกของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในกลุ่มผู้หญิงชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ระบบคิดดังกล่าวได้แบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสาธารณะ (Public) ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นโลกหรือสังคมของผู้ชาย ได้แก่ เรื่องนอกบ้านหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อีกส่วนถือว่าเป็นเรื่องชีวิตส่วนตัว (Private) โดยมองว่าส่วนนี้เป็นโลกของผู้หญิง ได้แก่ เรื่องในบ้านหรือการดูแลบ้านเรือนและสมาชิกภายในครอบครัว (วารุณี ภูริสนธิทิ, 2545)

สังคมไทยสมัยก่อน กำหนดให้ผู้หญิงมี “พื้นที่” อยู่แต่ในบ้าน มีหน้าที่ทำงานบ้าน ปูรองอาหาร และปรนนิบัติรับใช้สามีและลูก ต่างกับในยุคปัจจุบัน สังคมได้เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมีบทบาทในงานด้านอื่น ๆ ด้วย ทำให้ผู้หญิงได้มีกิจกรรมนอกบ้าน นอกเหนือจากแบกรับหน้าที่เฉพาะพื้นที่ในบ้าน

จินตนาถ กลัดวัง ได้ศึกษาคูตมการณ์ทางเพศสภาพที่สะท้อนมาจาก การวิเคราะห์เนื้อหาของนิตยสารครัวจำนวน 16 ฉบับ นิตยสารแม่บ้าน 16 ฉบับ ผลการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศสภาพในประเด็นของบทบาท สถานภาพ และพื้นที่ของผู้หญิงผ่านทางนิตยสารดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า นิตยสารดังกล่าว ได้สร้างความหมาย “ครัว” ตามแนวคิดของสังคมปิตาธิปไตย หรือสังคมที่ผู้ชาย เป็นใหญ่มากกว่าแนวคิดของสตรีนิยม ดังนี้ (จินตนาถ กลัดวัง, 2545, หน้า 116-128)

1. เป็นภาระและบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งเป็นงานที่ผู้ชายไม่ต้องการ ดังนั้นจึงผลักภาระให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิง
2. เป็นการเพิ่มคุณค่าความเป็นแม่ศรีเรือนและเป็นกุลสตรีให้กับผู้หญิง การเป็นแม่ศรีเรือนของผู้หญิงได้ถูกสร้างให้เป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งสำหรับ “ผู้หญิงดี” การสร้างภาพ หรือให้คุณค่าแม่ศรีเรือนนั้น เป็นภาพใฝ่ฝันของผู้หญิงไทยในสมัยก่อน
3. “ครัว” เป็นพื้นที่ในบ้านที่ถูกให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าด้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากงานในครัวเป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ จึงไม่ถูกนับว่าเป็นงาน และจะให้คุณค่าด้อยกว่างานที่สามารถสร้างรายได้หรืองานในสาธารณะอื่น ๆ

กระแสความเสมอภาคระหว่างเพศและแนวคิดสตรีนิยมในปัจจุบัน ส่งผลให้ภรรยาฝรั่งที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ได้ให้ความหมายของครัวที่แตกต่างจากแนวคิดเดิมข้างต้น ดังนี้

ครัว เป็นพื้นที่การให้อาณาผู้หญิงในการตัดสินใจ และยังสร้างคุณค่าให้กับงานในบ้านด้วย นอกจากนี้ การทำหน้าที่ของแม่บ้าน คือ ศิลปะแห่งการใช้ชีวิตของผู้หญิงในการบริหารจัดการ “ครัว” และ “อาหาร” ของสมาชิกในครอบครัว ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของพวงชมพูและภรรณีการ์ ต่อไปนี้

“ที่บ้านชอบอาหารไทยกันค่ะ ยกเว้นส้มตำกับแกงเผ็ด ๆ รสจัด ลูกชอบแกงเขียวหวานไก่ ไก่ทอดสมุนไพร ปลาทอดน้ำปลา ส่วนพ่อเขาชอบซีโรงหมูย่าง ข้าวผัดกุ้ง ไก่ผัดเม็ดมะม่วง และอีกหลาย ๆ อย่างค่ะ หนูต้องทำเองหมดเลย แล้วก็ต้องทำให้อร่อยด้วยค่ะ เราไม่ค่อยไปกินอาหารนอกบ้านกัน เพราะบ้านเราบ้านนอกอยู่ไกลจากร้านอาหาร และที่สำคัญคือ แฟนกับลูกชอบกินอาหารฝีมือหนูค่ะ ทั้งสะอาด ไม่มีสารพิษเพราะเราปลูกเอง และอร่อยด้วยค่ะ ไม่อยากจะมี ส่วนอาหารฝรั่งก็มีบ้างค่ะ สลับกันไปอาทิตย์ละวันสองวัน มีสลัด สเต็กเนื้อ พาสต้า แล้วแต่ลูกอยากจะทำกิน เขาจะเป็นคนสำคัญที่เลือกเมนูค่ะ เธอคือ the princes ของบ้าน (พวงชมพู, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2558)

“ปกติจะทำอาหารทานกันที่บ้านค่ะ เพราะคิดว่าประหยัดกว่า ทำถูกปากเรามากกว่า และเรารู้ว่าใส่อะไรลงไปบ้าง อาหารตามท้องตลาด จะมีผงชูรสเยอะ บ้านนี้ใช้ครัวได้อย่างคุ้มค่าค่ะ ทำอาหารทุกประเภทเลย ทั้งไทย ฝรั่ง จีน แมกซิกัน ด้วยความที่ลูกเกิดที่อเมริกา ก็จะมีอาหารแมกซิกันให้กินเยอะหน่อย เราก็จะให้เค้าลองทุกอย่าง ทุกแบบ โชคดีลูกเป็นคนกินง่าย ลูกติด อาหารฝีมือแม่ค่ะ หลายอย่างไม่เคยทำ ก็ใช้ภูเกิด แล้วก็ลองทำดู ซึ่งก็ออกมาเป็นที่พอใจ การใช้ชีวิตที่อเมริกา อาหารเอเชียหรือพาสต้าซื้อก็แพง เปลืองด้วย ทำไม่ค่อยเหมือนด้วย เพราะบางทีพ่อครัวไม่ใช่คนไทย แม้แต่คนไทยจริง ก็แปลงให้ถูกปากคนต่างชาติ แต่ไม่ถูกปากคนไทยอย่างเรา ทำเองอร่อย ประหยัด คุ้มกว่าค่ะ ก็พยายามทำให้ลูกดู สอนไปว่าเวลาโตมา คนเป็นแม่ต้องทำอะไรบ้าง หวังว่าจะได้ไปบ้าง ลูกบอกว่าภูมิใจที่เป็นลูกครึ่งไทย อาหารที่แม่ทำอร่อยที่สุดในโลก” (ภรรณีการ์, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2558)

ครัว เป็นพื้นที่ของความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว การร่วมรับประทานอาหารกันของคนในครอบครัวจะเป็นการสร้างความรัก ความห่วงใยจากคนที่เป็นภรรยา/แม่ นอกจากนี้แล้ว สามภรรยา พ่อแม่ลูก ยังสามารถพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันด้วย รวมไปถึงการใช้เอกลักษณ์ของอาหารไทยสร้างสัมพันธภาพที่ดี

กับเครือข่ายของสามีอีกด้วย ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของพวงชมพู สร้อยฟ้า และ บัวสวรรค์ ดังต่อไปนี้

“ที่บ้านลูกชอบอาหารไทยหลายอย่างค่ะ เช่น ผัดไทย ปอเปี๊ยะทอด เกี่ยวกุ้งทอด ขนมจีนน้ำยา ข้าวเหนียวไก่ย่าง ลาบหมู เมนูยาทั้งหลาย มีอีกเยอะแยะเลยคะ ขนมหวาน และเค้กก็ทำบ่อยมากค่ะ ตอนนี้ลูกหนูไม่กินข้าวที่อื่นเลยคะ ไปโรงเรียนก็ต้องเอาข้าวห่อไป บอกว่าอาหารของแม่อร่อยที่สุด เราเป็นแม่ ก็นะภูมิใจสุด ๆ ค่ะ” (พวงชมพู, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2557)

“เวลาไม่พอใจกัน หรือเคืองใจกัน หนูก็ทำกับข้าวให้แฟนกิน เลือกรับประทานที่ชอบ เช่น หมูสามชั้นทอดเกลือ ลาบหมู พะแนงไก่ หนูใช้อาหารไทยจ้อฝรั่งนะ” (สร้อยฟ้า, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2558)

“ผู้ชายส่วนใหญ่ชอบให้ ภรรยาดูแลเรื่องอาหารการกิน เขาจะเหมือนเป็นคนพิเศษและผู้หญิงเรามักจะห่วงเรื่องสุขภาพ และอาหารเป็นส่วนสำคัญต่อสุขภาพมาก ๆ เราจะรู้ว่าสามีแพ้อะไร อะไรที่ทานแล้วไม่ดีต่อสุขภาพ ทำให้เขาอยู่กับเรานาน ๆ แถมเวลาได้ทานอาหารอร่อยที่ทำโดยคนที่เรารัก ยิ่งมีความสุขค่ะ ตั้งแต่ย้ายไปอยู่ที่อเมริกา หนูได้ทำอาหารไทยให้พ่อแม่ของสามีทานเกือบทุกวันค่ะ พวกเขาชอบอาหารไทยมาก และคุณานมีสุขภาพดีขึ้นมากหลังจากทานอาหารที่เน้นผักและสมุนไพรไทยฝีมือหนูค่ะ” (บัวสวรรค์, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2557)

ครัว เป็นพื้นที่ถ่ายทอดความรู้หรือก่อให้เกิดความรู้ เพราะการทำอาหารเป็นภูมิปัญญาของครอบครัวหรือตระกูลที่ถ่ายทอดกันมาสู่รุ่นต่อรุ่น เช่น เคล็ดลับในการทำอาหาร สูตรลับของครอบครัว เป็นต้น ในส่วนของการเกิดความรู้นั้น ภรรยาฝรั่งส่วนใหญ่ต้องเรียนรู้การทำอาหารทั้งไทยและตะวันตก ต้องลองผิดลองถูก และต้องจดจำเคล็ดลับต่าง ๆ เพื่อปรุงอาหารให้อร่อยและ เพื่อให้คนในครอบครัวมีความสุข ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

“สำหรับแฟนหนู เวลาที่เขาทำกับข้าวเขาก็จะสอนลูกเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารของฝรั่งไปด้วยค่ะ หนูก็ได้รู้กับเขาด้วย ตอนนี้นะบ้านเรากำลังห่อทำอาหารคะ แฟนหนูลงทุนติดตั้ง True เพื่อได้ดูช่องที่ทำอาหารฝรั่งค่ะ” (พวงชมพู, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2558)

“ชีวิตในครอบครัวที่ ทั้งสามี ลูก ๆ จากสามีเก่าที่ และลูกครึ่งของเรา เราชอบพูดคุยกัน และสอนให้เด็ก ๆ ทำอาหารทั้งไทย-ฝรั่งเป็นเพื่อให้ช่วยตัวเองให้รอดหากพ่อกับแม่ไม่อยู่กับพวกเขา สามีที่เวลาที่ไม่พอใจลูก ๆ เขาจะใช้เวลาหลังกินข้าวสั่งสอนและให้คำแนะนำลูก ๆ เราเชื่อว่าหากท้องเราอ้อมเราจะไม่รู้สึกรอคหรือขุ่นข้องหมองใจกันง่าย ๆ” (บุหงา, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2558)

จากผลการวิจัยข้างต้น เห็นได้ว่างานครัวหรืองานทำอาหารของผู้หญิงทั้งในฐานะที่เป็นภรรยาและแม่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดาทั่ว ๆ ไปและไม่น่าสนใจสำหรับคนในสังคม แต่หากได้ศึกษาวิเคราะห์ในเชิงลึกแล้ว จะพบประเด็นหรือรายละเอียดที่ซับซ้อนและน่าสนใจอย่างยิ่ง “ครัว” ได้กลายเป็นองค์ประกอบที่ครอบครัวขาดไม่ได้ เพราะเป็นหัวใจสำคัญของชีวิตการแต่งงานและครอบครัว อีกทั้งครัวยังมีหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญ คือ การหุงหาอาหารให้สมาชิกในครอบครัวได้อิ่มท้อง แต่คุณประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของครัว คือ การสานและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ระหว่างพ่อแม่ลูก และระหว่างเครือญาตินั่นเอง นอกจากนี้แล้วบนรากฐานของวัฒนธรรมไทยแบบ “ชายเป็นใหญ่” ที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย จะเห็นได้ชัดเจนว่าผู้หญิงไทยยังยึดติดอยู่กับกรอบความคิดเดิม หรือความเข้าใจเดิม (Pre-understanding) ในกระบวนการของวงจรของการตีความของไฮเดกเกอร์ โดยที่พวกเขาได้เรียนรู้ที่จะบ่มเพาะตัวเองและดูแลเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวของพวกเขาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งกลายเป็นอำนาจที่พวกเขาไม่ได้ตระหนัก รวมทั้งการที่ผู้หญิงต้องปรุงวัสดุดิบให้กลายเป็นอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัวต่างวัฒนธรรมได้นั้น ผู้หญิงได้ใช้พื้นที่ส่วนนี้ “แปร” ธรรมชาติสร้างเป็นวัฒนธรรม/ความรู้ขึ้นมา และกลายเป็นสัญลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ (ฐิตินบ โภมณินมิ, ม.ป.ป., หน้า 27)

นอกจากการปรุงแต่งตัวตนด้านการทำอาหารและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ “ครัว” ของภรรยาฝรั่งแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลยังใช้ลูกครึ่ง เด็กสองวัฒนธรรม ไทย-ตะวันตก ในประเด็นต่อไปนี้ (1) สร้างอำนาจต่อรองหรือการเจรจาต่อรอง (Negotiation กับสามีชาวตะวันตก) ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีของสามีภรรยาเพื่อให้เกิดการประนีประนอม และหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงกัน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตคู่ (2) ลูกครึ่งคือโซ่ทองคล้องใจ ผู้หญิงที่มีลูกครึ่งกับสามีชาวตะวันตกนั้นส่วนใหญ่ มีความสุขในการเลี้ยงลูกด้วยกัน และลูก

ช่วยสร้างสัมพันธภาพให้กับชีวิตคู่ (3) ลูกครึ่งคือไบเบิกทาง เพื่อเข้าสู่วงการแฟชั่น ดารา และนักร้อง เนื่องจากบุคลิกภายนอกที่เด่นและแปลกตา ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ของผิวพรรณ โครงสร้างของใบหน้าที่มีลักษณะเน้นไปทางตะวันตก ทำให้เป็นที่ ต้องการของวงการบันเทิงในสังคมไทยปัจจุบัน

จากแนวคิดของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Heidegger, 1962, pp. 1-2) ที่ได้กล่าวไว้ว่า “ความหมายไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยตนเอง แต่จะขึ้นอยู่กับว่าความหมายนั้น ๆ มองมาจากมุมของใคร เพราะมนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด และมนุษย์มักตีความหมาย และให้ความหมายสรรพสิ่งกันอย่างไม่สิ้นสุด” แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ ผลการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่า กระบวนการสร้างตัวตนของภรรยาฝรั่งนั้นมีลักษณะ เป็นพลวัต (Dynamic) ที่มีการปรับเปลี่ยนที่ไม่หยุดนิ่งและไม่มีรูปแบบตายตัว ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นในงานวิจัยนี้ คือ ภรรยาฝรั่งเลือกที่จะแสดงออกซึ่งตัวตน ที่แท้จริง และอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้ตนเองสามารถใช้เป็นเงื่อนไขหรืออำนาจ การต่อรองในวิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวต่างวัฒนธรรม

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2554, 8 ธันวาคม). เสน่ห์ปลายจვักอาหารไทยครองใจเมืองผู้ดี. *ฐานเศรษฐกิจ*, หน้า 9.
- คอนนิง, ดิก เดอ. (2557). บทบาทของชายหญิงในครอบครัว. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 27 มิถุนายน 2559, เข้าถึงได้จาก www.thaifamilylink.net/web/node/11
- จันทร์ไชยลือ ป่ายี่จั่วลือมัน. (2556). *การแต่งงานข้ามชาติระหว่างม้งในลาวและในสหรัฐอเมริกา: ความหมายและกระบวนการ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาชาติพันธุ์ สัมพันธ์และการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จินดา ศรีรัตนบุญ. (2553). *เยอรมันมองหญิงไทย: ภาพแทนหญิงไทยในงานเขียนเยอรมันร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตนาถ กลัดวัง. (2545). *การสร้าง ความหมาย “ครัว” ในนิตยสารครัวและนิตยสารแม่บ้าน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวารสารสนเทศ, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2550). *อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559, เข้าถึงได้จาก http://static1.squarespace.com/static/52bce94ae4b013dbd6fc79d4/t/557946f6e4b0b454e5bfd1db/1434011382421/20_อัตลักษณ์+วัฒนธรรม+การเปลี่ยนแปลง.pdf
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2543). ปีศาจชื่อ “Feminism”: ที่ทางของสตรีนิยมในสังคมไทย”. ใน *การประชุมวิชาการประจำปีสตรีศึกษาครั้งที่ 2* (ไม่ปรากฏเลขหน้า). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐิตินบ โกมลนิมิ. (ม.ป.ป.). “แม่ค้า” พุด “ข้าวแกง” เล่า (หน้า 14-24). ใน *มองผู้หญิงกับอาหาร ผ่านมุมมองสตรีนิยม*. กรุงเทพฯ: กลุ่มสตรีศึกษาอิสระ มธ.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). *สถานภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปกรณ สิงห์สุริยา, คงกฤษ ไตรยวงค์ และรชฏ สาตราวุธ. (2556). *เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรมในปรัชญาของปอล ริเกอร์*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

- ปณิธิ สุขสมบุญรัตน์. (2554). เพศภาวะและเพศวิถีข้ามวัฒนธรรม กรณีศึกษาการย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงไทยกับสามีชาวตะวันตกในสังคมปัจจุบัน. *วารสารเพศวิถีศึกษา*, 1(1), หน้า 109-134.
- ประภัสสร สุขสวัสดิ์. (2550). *ตัวตนของเมียฝรั่งในสังคมกึ่งเมืองที่ชนบทอีสาน: กรณีศึกษา เมียฝรั่งในชุมชนเทศบาลหนองหาน จังหวัดอุดรธานี*. อุดรธานี: การศึกษาอิสระศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาลังคม, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2559). *เพศและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: นานาแอก.
- พริบพันดาว. (2558, 22 เมษายน). *เสน่ห์ปลายจวักในยุคสมัยที่แปรเปลี่ยน*. *โพสต์ทูเดย์*, หน้า M8-M9.
- พัชรินทร์ ลาภานันท์, ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และเยาวลักษณ์ อภิชาติวัลลภ. (2549). *การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม: การศึกษาสถานภาพของคู่ความรั*. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขงคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พันธ์ทิพย์ คุณารัตนกุล. (2554). *สาวไทยหัวใจฝรั่ง อมรมความรู้ กม. ใช้ชีวิตคู่*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 13 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://th.pattayadailynews.com/สาวไทยหัวใจฝรั่ง-อมรมความรู้-กม-ใช้ชีวิตคู่>.
- รัตนา บุญมัยยะ. (2548). *ภรรยาฝรั่ง: ผู้หญิงอีสานกับการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม*. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 1(2), หน้า 1-15.
- รุ่งทิพย์ ดารายนตร์. (2551). *ประสบการณ์ของผู้ป่วยที่มีความยากลำบากในการหย่าเครื่องช่วยหายใจ*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่, คณะพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ. (2545). *สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2549). *การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทไทยจังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา, โครงการปริญญาดุขฎิบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สาวิตตา บุญนำบารมี. (2556). หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติ พื้นที่อำเภอปง
จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและ
การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Diekelmann, N.L. (1992). Learning-as-testing: A Heideggerian Hermeneutical
Analysis of the Lived Experiences of Students and Teachers in
Nursing. *Advances in Nursing Science*, 14(3), pp. 72-83.

Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. New Haven, CT: Yale University Press.

การสัมภาษณ์

กรรณิการ์. (2558, 21 เมษายน). สัมภาษณ์.

จามจุรี. (2558, 15 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

บัวสวรรค์. (2557, 30 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

บุหงา. (2558, 9 กันยายน). สัมภาษณ์.

พวงชมพู. (2558, 3 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

สร้อยฟ้า. (2558, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

สร้อยฟ้า. (2559, 26 กันยายน). สัมภาษณ์.